

Spolni odgoj mladih u kršćanskoj perspektivi

Valentin POZAIĆ

Sažetak

Spolni odgoj, ujedno informacija i formacija, unatoč svojoj ambivalentnosti i iznimne zahtjevnosti u izlaganju, potreban je i to u pravo vrijeme. Suvremeni crkveni dokumenti – najnoviji: The Truth and Meaning of Human Sexuality, 1995. – potiču i ohrabruju napose roditelje, ali i odgojitelje da ne bježe pred tom obvezom i odgovornošću. Predlažu se glavne teme i pozitivan pristup u njihovu izlaganju. Polazna je točka biblijski holistički pogled na čovjeka i njegovu ljubav u braku i posvećenom djevičanstvu, na njegovu spolnost, brak i obitelj.

Uvod

Treba li uopće govoriti o spolnosti djeci, adolescentima, mladima? Jedno je jasno: to je vrlo osobna, intimna, osjetljiva, ambivalentna tema. Smijemo li je zbog toga prešutjeti? Govoriti mladima ozbiljno i odgovorno o spolnosti, često je neugodno roditeljima i odgojiteljima. Drugi vatikanski sabor ohrabrio je »pozitivan i razborit seksualni odgoj« za djecu i mladež (GE 1). Prvenstvenu ulogu u odgoju ima obitelj, ali joj može, gdjekad i mora, pomoći škola, što se i na drugom mjestu ističe: »Mladež treba na vrijeme i na prikladan način poučiti – i to najbolje u krugu same obitelji – o dostojanstvu bračne ljubavi, njezinoj zadaći i njezinom izražavanju: tako da će, odgojeni u čistoći, moći u svoje vrijeme nakon čestitih zaruka poći na vjenčanje« (GS 49). Jedan od stručno razrađenih i solidno vođenih tečajeva o spolnom odgoju mladih je *Teen STAR*. Voditeljica je časna sestra, liječnica, profesorica ginekologije i porodništva na *The George Washington University Medical Center* i voditeljica *Natural Family Planning Center* u Washintonu, D.C.¹ Seminar je održan i u Zagrebu, od 24. do 27. listopada 1996.

1. Potreba antropologije

Ako želimo reći nešto značajno o čovjeku, o njegovu izvoru i uviru, o njegovu ponašanju i djelovanju u ovome svijetu na putu u vječnost, moramo imati barem donekle jasnu ideju o čovjeku. Vrijedi aksiom: »Teorija o čo-

¹ Klaus Hanna, M.D., *Teen STAR (Sexuality Teaching in the context of Adult Responsibility)*; materijali na hrvatskom: *Teen STAR program. Seminarski priručnik za pouku Teen STAR nastavnika*, Zagreb 1996.

vjeku određuje čovjekovu praksu.«² Tko je za nas to biće čijoj vrsti i mi pripadamo, a zove se *čovjek*?

»Čovjek, tijelom i dušom jedan, jest po samoj svojoj tjelesnosti zbir elemenata materijalnog svijeta, tako da po čovjeku dosižu svoj vrhunac i podižu glas da slobodno slave Stvoritelja. Stoga čovjeku nije dopušteno da prezire tjelesni život. Naprotiv, on svoje tijelo mora smatrati dobrim i vrijednim časti kao od Boga stvoreno i određeno da uskrsne u posljednji dan. Ipak, čovjek, ranjen grijehom, osjeća pobune tijela« (*GS* 14). U tom svjetlu valja promatrati i čovjekovu spolnost kao neizostavnu oznaku čovjeka koji je tijelom i dušom jedno. Čovjekova spolnost sudjeluje u misteriju i svetosti čovjekova bića. Čovjekova je spolnost istodobno izvorno nešto dobro, poslije grijehom narušeno, ali i otkupljeno, posvećeno.

U takvom stanju nije moguće jednostavno prepustiti se nekoj tzv. spontanosti naravi: jer ona – ranjena, ne teži samo dobru nego i zlu. Potreban je trajan napor za postizanje kreposti ili vrline: duševni stav i raspoloženje da se čini dobro, što pretpostavlja odgoj za dobro.

Hoće li spolni odgoj biti odgoj, formacija, i kakav, ili će to biti samo informacija, još gore: dezinformacija? Odgoj pretpostavlja – iz uvjerenja, iz ljubavi spram vrednota – uvježbavanje samodiscipline, ovladavanje vlastitim nagonima, porivima, strastima – iznutra, i suočavanje s izazovima izvana. Odgoj ne niječe, ne izbjegava, ne uništava čudotvorne niti vlastita bića, već nastoji sve energije integrirati u skladnu cjelinu plemenite ličnosti. Odgoj ide za jasnom spoznajom sama sebe, svjesnim opredjeljenjem za ono što je dobro, uzvišeno, plemenito. Još više: odgoj ide za stjecanjem duhovne snage kako bi se ono željeno i postiglo. Hoće li govor o spolnosti završiti u govoru o genitalnosti? Reducirana spolnost završava u goloj fizičkoj dimenziji, bez onog neizostavnog emocionalnog, afektivnog, duhovnog, izrazito osobnog odnosa. Odgovornost, često i s pravom isticana, više kao da se i ne razlikuje od neometane, bolje rečeno neobuzdane, raspuštene slobode. Kad se spolnost izolira od osobe ona se dehumanizira, a sloboda završava u permisivizmu. Može li tako shvaćena sloboda i odgovornost pospješivati zdravi spolni razvoj i dozrijevanje? Postoji li na tom području razlika između ljubavi i sebičnosti, odgovornosti za vlastiti moralni integritet i onaj druge osobe? Ili je tu pak u pitanju samo osiguranje, makar kakvo, od neželjenih posljedica lošeg ponašanja? Izbjegavaju li se svjesno, iz uvjerenja rizična ponašanja ili se pak samo nastoje izbjeći rizične posljedice i dalje svjesno i namjerno održavanih rizičnih ponašanja?

Smjernice za pastoralno djelovanje u tom pogledu, s obzirom na sadržaj i način, među ostalim, daju *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris* spol-

2 Ziegler, J.G., *Extrakorporale Zeugung in moraltheologischer Sicht*, Trierer Theologische Zeitschrift 94 (1985) str. 37.

noga odgoja.³ Najnoviji izričiti dokument o toj materiji, koji se poziva na više prijašnjih dokumenata i sažimlje ih, zove se *Istina i značenje ljudske spolnosti: Smjernice za odgoj u obitelji*.⁴ (Ubuduće: *Istina i značenje*). Tema o spolnom odgoju dotaknuta je, dakako, u *Katekizmu*⁵ i u enciklici *Evandjelje života*.⁶

Treba jasno istaknuti: »Čovjekovo je tijelo, i njegova spolnost, nešto više od biologije i fiziologije, i takozvanih potreba na tim područjima. Tijelo je nositelj osobe, slike Božje, svijesti, slobode, medij za sve odnose: s ljudima i s Bogom; za najviši odnos: za prijateljstvo i ljubav. Tek u tom personalističkom obzorju možemo razumjeti bogatstvo i značenje spolnosti koja zahvaća u intimnu srž osobe« (*Istina i značenje*, 3).

Kad je riječ o mladeži u razvojnom dobu prije braka, ne treba zaboraviti na prenaplašeno isticanje seksualnosti, s jedne strane, i na zaborav ideala za kojima mladi teže, kao i njihove spremnosti i volje da ostvare ideale, makar uz cijenu velikih napora, s druge strane: »Zašto im hoćete spaliti krila, kad oni žele letjeti?«⁷ Nisu mladi neosjetljivi na vjerodostojne vrednote, na ideale. Te im je potrebno predstaviti u vjerodostojnom svjetlu. Tada neće žaliti truda da ih usvoje i žive.

Očito je, naime, da ispunjenje, afirmacija, samoostvarenje, sreća osobe nije izvan, mimo ili protiv identiteta vlastita bića, u nekom zadovoljenju trenutanih i neposrednih nagona. Kad bi instinktivno ulaženje u spolne igre i odnose, kako se to često nudi i prakticira, bilo izraz ljubavi, ili makar čin priprave na ljubav: imali bismo danas više nego ikad prije sretne brakove i obitelji; međutim, stvarnost nevjere i izdaje, rastave brakova i raspada obitelji upućuje na drukčiji zaključak.

Banalizacija spolnosti uzrokuje prezir ne samo spolnosti, prezir jedne ili druge osobe, nego i prezir samog života već u njegovu nastajanju. Samo ljubav zna darivati, poštivati i čuvati život od začeca do naravne smrti. Zato Ivan Pavao II. s pravom ističe važnost autentičnog odgoja za spolnost u ljubavi: »Nužno je odgajati osobito za vrijednost života počinjući od samih korijena. Iluzija je misliti da se može izgraditi istinska kultura ljudskog života, ako se ne pomogne mladima da prihvate i žive seksualnost, ljubav i čitavu egzistenciju u njihovu pravom značenju i u njihovom intimnom suodnosu. Seksualnost, bogatstvo čitave osobe, očituje svoje najdublje značenje kad osobu dovodi do sebedarja u ljubavi« (*EV 97*).

3 Sveti zbor za katolički odgoj, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obrisu spolnoga odgoja*, KS, Zagreb 1984. (Vatikan 1983.).

4 Papinsko vijeće za obitelj, Vatikan, 8.XII.1995. Talijanski tekst: »Sessualita' umana: verita' e significato. Orientamenti educativi in famiglia«, *Medicina e Morale* 2 (1996) 289–339.

5 *Katekizam Katoličke crkve*, HBK, Zagreb 1994. (Vatikan 1992.), br. 2331–1250.

6 Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života*, KS, Zagreb 1995, br. 97–99.

7 Vukasović, A., *Enciclopedia moderna* 15 (1971) 96–102.

2. Za ili protiv života: pobačaj

U činu pobačaja obistinjuje se najveće protuslovlje: to je užasan zločin (EV 58–63), čin protiv života, tragičan izbor s nepredvidivim posljedicama, izveden od onih koji bi ga po svojem položaju prvi trebali braniti, a to su: majka i otac, medicina, zakon.

Svaki namjerno izvedeni pobačaj ima uvijek dvije neposredne žrtve, to su: dijete i majka! (EV 58–63) Novija istraživanja pokazuju da niti otac, niti obitelj kao cjelina, nisu izuzeti od psihičkih tegoba duševnog stanja nakon pobačaja.⁸ Na oca se redovito zaboravlja, čak mu se zakonski pokušava nijekati pravo utjecaja na sudbinu nerođenoga, sve dok ne mora plaćati alimentaciju. Posljedice pobačaja, tjelesne i psihičke, najviše pogađaju majku.⁹ Čin je pobačaja ne samo protiv života, on je protiv naravi. Naime, u pobačaju ne samo da je izigrana pojedina žena, majka, izigrano je i samo majčinstvo. To je najveća izdaja s kojom se ljudsko biće može susresti: izdaja temeljnog povjerenja ljudskog bića koje je životno sudbinski vezano uz majku, vezano čak i fizički.

Težinu pitanja pobačaja pokušava se zaniijekati tvrdnjom da je zapravo riječ o privatnoj, bezazlenoj stvari dotične žene. Embrij, međutim, nije neki dio majčina organizma. On je autonomna stvarnost, novi samostojni organizam u razvoju, s vlastitom krvnom grupom, ima sasvim posebni, jedinstveni genom, u odnosu je i u međudjelovanju od početka s organizmom majke. Nerođeni je uvijek u odnosu barem s još dvije osobe: s majkom i s ocem, koji su mu podarili život. Njih dvoje, otac i majka, nalaze se pred trećom osobom: pred svojim djetetom. A njih sve troje nalaze se u jedinstvenom odnosu koji ne valja smetnuti s uma, stoje i pred Bogom. Biblijski gledano, svaki je čovjek naš bližnji, osobito onaj u nevolji. I embrij je naš bližnji. I u odnosu prema njemu vrijedi temeljni životni stav ljubavi i odgovornosti: »Što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, meni učiniste« (Mt 25,40).

Ozakonjenje pobačaja zasigurno povećava njegovo slobodno izvršavanje, i uvijek je sigurni izlaz više za razne izgovore negoli za teške slučajeve. Zakonsko dopuštenje pobačaja, doduše, ne prisiljava ženu na pobačaj. Ali, daje mogućnost da drugi nad njom vrše pritisak u tom smjeru. Ujedno, stvara dojam kao da je pobačaj nešto dobro i tako može djelovati na pogrešno formiranje savjesti. Legalizirano zlo ne smiruje savjest. S druge strane, zakonska zabrana sama po sebi neće iskorijeniti pobačaj. Najdjelotvorniji način »liječenja« pobačaja, kao uostalom kod droge i AIDS-a, je prevencija. Potrebna je iscrpna i pouzdana informacija, a zatim odgoj, formacija za vrednote ljudske spolnosti i života, napose na afektivnoj razini.

8 Ney, G.P., »The Psychological Effects of Abortion on the Family«, *Dolentium Hominum* 1 (1994) 57–62.

9 Lambrichs L.L., *Hannin dnevnik*, Durieux, Zagreb 1996.

Već u godinama razvoja, puberteta, napose u pripremi za brak, treba jasno i otvoreno objašnjavati poziv na obostrano poštivanje, na ljepotu odgovorne zaručničke i bračne ljubavi, odgovornog roditeljstva. Odsudno značenje ima savjetovanište s osobljem visoke stručne spreme i vjerodostojnog života: za mlade i bračne parove, gdje se mogu dobiti upute, ohrabrenja, kao i alternativa napasti i iskušenju pobačaja.

3. Kontracepcija – FIVET

Premda jedno isključuje rađanje a drugo ga omogućuje, na umjetan, pomognut način, oboje se protivi naravi spolnosti u perspektivi biblijske antropologije, kako je tumači enciklika *Humanae vitae*¹⁰ i napatuk *Donum vitae* – *Dar života*.¹¹ Sjedinjenje–ljubav i rađanje–plodnost dva su nerazdjeljiva vidika spolnog čina. Zadirati u njih znači zadirati u samu narav ljudske spolnosti, ljudske osobe. Kod kontracepcije se zbiva, grubo rečeno: *Love making* bez *Baby making*, a kod FIVET obratno.¹² Ni jedno ni drugo ne poštuju ni tjelesnu ni psihičku cjelovitost dviju osoba u međusobnom darivanju. I tu se može primijeniti riječ: Što je Bog združio, čovjek neka ne rastavlja (*EV* 13, 14, 16). Ivan Pavao II. ističe da je kontracepcija – kao način reguliranja plodnosti – neprihvatljiva, a preporučuje prirodno planiranje poroda, te potiče dalja istraživanja na tom polju.¹³

Moralna prosudba pojedinih sredstava i načina kontracepcije, s gledišta očite štetnosti – a temelje se na medicinskim, psihološkim spoznajama – ovisit će o stupnju ugrožavanja ili narušavanja tjelesnog ili duševnog zdravlja pojedine osobe, obitelji i društva (govorimo uistinu o kontracepciji a ne o sredstvima i načinima koji mogu biti ili jesu abortivni, koliko god se to pokušavalo prešućivati, tajiti ili osporavati).¹⁴

Kontracepcija propagirana bezazleno, nepromišljeno ili neodgovorno dovodi u pitanje dostojanstvo jednog ili oboje: »Kada nedostaje smisao i značenje dara u spolnosti, nastupa civilizacija stvari a ne osoba; civilizacija u kojoj se rabe osobe kako se rabe stvari. U kontekstu užitka, žena može postati za čovjeka predmet, a djeca smetnja roditeljima« (*Istina i značenje*, 11). Svaka je osoba u svojim odnosima obilježena činjenicom svoje spolnosti. Osoba je, međutim, više od spolnosti i spolnost ne izriče svukoliku osobu, niti je osoba prisiljena iskorištavati uvijek sve svoje spolne sposobnosti. Žena nije nužno supruga i majka; muškarac nije nužno suprug i otac. Osoba se može ostvariti u ljubavi u braku i u djevičanstvu (*Istina i značenje*, 34, 35).

10 Pavao VI., *Humanae vitae*, KS, Zagreb 1968., br. 12.

11 Zbor za nauk vjere, *Donum vitae* – *Dar života*, KS, Zagreb 1987., II, 4.

12 Fuček, I., *Bog. Život. Ljubav*, FTI, Zagreb 1995.

13 Ivan Pavao II., *Familiaris consortio* – *Obiteljska zajednica*, KS, Zagreb 1981., br. 28–30.

14 Sacchini, D., »Scoperto l'uovo di Colombo: la pillola fa male!«, *Medicina e Morale* 5 (1995) str. 1027.

Sasvim je očito da spolnost ne može biti svedena na genitalnost. Spolnost izražena putem genitalnosti pretpostavlja obostrano darivanje bez pridržaja, dakle, i neometanu otvorenost za novi život. Na takvo darivanje smjera autentična bračna ljubav. Ljubav, bilo bračna bilo djevičanska, pretpostavlja krepost čistoće: gospodarenje osjećajima i strastima. Čistoća je »duhovna energija koja oslobađa ljubav od egoizma i od agresivnosti« (*Istina i značenje*, 16., 18). Čistoća ne sputava, ne sakati, nego, naprotiv, čini osobu skladnom, pomaže joj na putu dozrijevanja i ispunja je nutarnjim mirom i radošću. Jedan od vidika bračne čistoće jest i suzdržljivost, tj. poštivanje svrhe i smisla spolnosti u obostranom darivanju i pošitvanju slobode drugoga u istini danog trenutka.¹⁵ Ne može se reći da kontracepcija nije neka vrsta laži, zavaravanja, izigravanja dubinskih zakonitosti ljudskog organizma.¹⁶ Sve ima svoje vrijeme (usp. Prop 3,1–8). I vrijeme čekanja. Razuman čovjek zna čekati. Krepost čistoće uključuje krepost čekanja, poštivanja, uvažavanja, razumijevanja, dozrijevanja.

Propisivanje kontraceptiva ne ulazi u liječnikov posao po njegovoj profesiji. No, to ne znači da se liječnik neće naći u neugodnim situacijama zbog odbijanja da propiše neko kontraceptivno sredstvo. Ako se inzistira na moralnom integritetu osobe, na autonomiji morala, onda bi zacijelo trebalo poštivati moralni integritet i moralnu autonomiju liječnika: da ne propisuje medikamente protiv svoga stručnog znanja i protiv svoje vlastite savjesti. To bi zacijelo trebalo biti provideno i zakonom, ako govorimo o demokraciji i poštivanju pojedinca. Liječnikova je zadaća spriječiti ili liječiti bolest. Nije suvišno napomenuti da kontracepcija nije zahvat zdravstvene naravi, niti je liječenje niti sprečavanje bolesti. Plodnost nije bolest da bi je trebalo liječiti pilulama.

4. *Prirodno upravljanje plodnošću*

Temelji se na poznavanju i poštivanju prirodnog ritma usađenog u ljudsku plodnost. U slučaju prirodnog planiranja plodnosti supruzi se »zakonito služe moću dobivenom od prirode«; oni se znaju odreći iskorištavanja braka u plodnim razdobljima, iz opravdanih razloga, »dok se opet njime koriste u neplodnim razdobljima radi iskazivanja svoje ljubavi i očuvanja uzajamne vjernosti« (*HV* 16). Pazeći na razdoblja neplodnosti, supruzi se samo razumno koriste svojom naravi; naprotiv, pribjegavajući kontracepciji, pretendiraju na to da se postave arbitrima vlastite naravi, ne mareći za njezinu zakonitost i svršnost.

Prirodno upravljanje plodnošću je metoda koja jednako, ravnomjerno traži zalaganje obaju supругa; pretpostavlja i zahtijeva obostrano poštivanje

15 Klaus, Hanna, »The Exixtential Isolation of Contraception«, *Linacre Quarterly* 4 (1992) 29–32.

16 Don Jure, »Laž u tijelu žene«, *Glas Koncila* br. 9–3.III.1996., str. 10.

jednakoga dostojanstva osobe.¹⁷ Kada opravdani motivi zahtijevaju odgodu začeca, supružnici raspoređuju svoje bračne odnose uz pomoć i snagom kreposti uzdržljivosti. Uloga je suzdržljivosti osigurati vlast nad samima sobom. Samo tko je slobodan, tko nije zarobljen strašću, može darovati sama sebe i prihvatiti dar drugoga kao osobe, bez pridržaja.

Bez sumnje, krepost suzdržljivosti zahtijeva askezu – odgoj, duhovni napor, samodisciplinu, kultiviranje nagona, naprosto: kulturu odricanja zbog viših motiva ljubavi i samopoštovanja. Moguće je razumjeti, ali ne i prihvatiti kao neosporivo opravdanje za različita ponašanja, poziv na činjenicu da krepost, etičnost, moralnost, samodisciplina nisu uvijek i na prvi mah jednostavne i lake, da nisu u javnosti, u mass-medijima na cijeni.

Crkva ne zatvara oči pred činjenicama, nego promatra cjelovito: »Kada Crkva predlaže supružnicima cjelovitu istinu o ljudskoj ljubavi i podsjeća na njezine zahtjevne zakone, ne previda teškoće koje se mogu pojaviti na njihovom putu. Ali ona također zna da je Božja zapovijed razmjerna sposobnosti čovjeka, kojemu je darovan Duh, koji u supružnicima podiže, po milosti sakramenata, napose sakramenta braka, krepost čistoće, tj. kreativnu energiju autentične supružničke ljubavi.«¹⁸ Zahtijeva se napor, ali radi viših vrednota: osobnog tjelesno-duševnog zdravlja, uzajamnog poštivanja dostojanstva, konačno osobnog ljudskog i moralnog zadovoljstva u smirenosti savjesti.

Da bi živjeli taj sklad prirodnog reguliranja plodnosti, nužno je da bračni par prihvaća neke temeljne vrednote, primjerice, život je dar; osoba je vrhunsko dobro, više dobro i od vlastitih spolnih nagona; obostrano sudjelovanje u prihvaćenom načinu; vrednota bračne čistoće: ne znači potpuno odbijanje ili preziranje ljudske spolnosti, nego, naprotiv, ona označuje duhovnu silu koja zna obraniti ljubav od opasnosti sebičnosti i nasilnosti (FC 33); spolnost je jedno od područja izričaja ljubavi i naizmjeničnog dara sama sebe, i nije vezana isključivo na genitalnost. Ljubav se izriče i na druge načine. To nisu neke isključivo kršćanske vrednote. Nalaze se u opće ljudskom iskustvu mnogih parova raznih vjera i kultura.

Ostaje pitanje na koje nikako da dobijemo jasan odgovor u suvremenoj kulturi: Zašto ima ljudi, institucija, vremena i sredstava da se proučava, propagira, štoviše, nameće kontracepcija? Zašto po metroima velegradova možemo čitati oglase za kontracepciju i za pobačaj, a ne za naravno upravljanje plodnošću? Zašto nema ni ljudi, ni vremena ni sredstava da se proučava, poučava i unaprjeđuje prirodno upravljanje plodnošću? Koji je to projekt ministarstva zdravstva, medicinskog fakulteta ili medicinskih škola – poduzet i ostvaren, koji su to liječnici–eksperti u prirodnom upravljanju plod-

17 Fehring, R.J. – Lawrence, D.M., »Spiritual Well-Being, Self-Esteem and Intimacy Among Couples Using Natural Family Planning«, *Linacre Quarterly* 3 (1994) 18–29.

18 Ivan Pavao II., »Sudionicima tečaja za poučavanje prirodnih metoda« (10.I.1992.), *L'Osservatore Romano* 11.I.1992.

nošću? A ipak je prirodno upravljanje plodnošću, s medicinskog stajališta, najprihvatljivije: nije škodljivo, nije invazivna metoda.

Kao blagi znak promjene raspoloženja na bolje, možemo navesti činjenicu da je jedan engleski medicinski časopis priznao svoju predrasudu pred prirodnim upravljanjem plodnošću.¹⁹ I u hrvatskim novinstvu, uz promidžbu kontracepcije, pojavio se naslov »Intelektualke vole prirodne metode«.²⁰

Pitanje čovjekova upravljanja vlastitom plodnošću neće riješiti nikakve usavršene tehničke metode pobačaja ili kontracepcije. To nije pitanje tehničke prirode. To je pitanje izrazito ljudske prirode. To je pitanje shvaćanja i življenja ljudske spolnosti. To je duboko ljudsko, etičko, moralno pitanje čovjekova digniteta i savjesti. To je pitanje kulture i civilizacije: kultura konzumizma konzumira napokon i samog čovjeka, ženu i muškarca; kultura odricanja afirmira dostojanstvo i žene i muškarca u međusobnom poštivanju i suradnji.

Opće je iskustvo povijesti ljudskog roda i svakog pojedinca, da samo onaj tko priznaje i usvaja samodisciplinu, napor rada i odricanje može izrasti u cjelovitu moralnu osobu.²¹ Ništa veliko, uzvišeno i lijepo nije nastalo bez napora, samoprijedora i odricanja, počevši od redovitog dnevnog života i suživota u obitelji i društvu, na području sporta, studija, kao i na području profesionalne djelatnosti. Ista zakonitost vrijedi i na području spolnosti i čistoće (*Istina i značenje*, 5).

5. *Odgovorno roditeljstvo*

Izlažući nauku o Božjoj zamisli braka i obitelji, Drugi vatikanski sabor, među ostalim, veli: »U toj dužnosti prenošenja i odgajanja ljudskog života što treba smatrati njihovim svojstvenim poslanjem, supruzi znaju da su suradnici ljubavi Boga Stvoritelja i na neki način njezini tumači. Stoga će ispuniti svoju zadaću s ljudskom i kršćanskom odgovornošću i s poučljivim poštovanjem prema Bogu; sporazumno će i zajedničkim nastojanjem stvoriti sebi ispravan sud imajući pred očima svoje osobno dobro i dobro već rođene djece ili djece za koju predviđaju da će se još roditi; prosudit će i materijalne i duhovne prilike svoga stanja; vodit će, napokon, računa o dobru obiteljske zajednice, o potrebama vremenitog društva i same Crkve« (*GS 50; FC 28*). Sabor se s pravom uvelike oslanja na moralnu zrelost i odgovornost, na savjest bračnog para.

Nijedno zakonodavstvo ne može odrediti neki obvezujući, najveći ili najmanji broj djece. Da materijalno stanje može utjecati na odluku o broju djece, čini se očitim, a što se često i navodi kao ozbiljan ili čak odsudan razlog. Moglo bi se očekivati da će oni bogatiji imati više djece. Životna stvar-

19 *British Medical Journal* 307 (1993) 723–726; usp.: *Medicina e Morale* 6 (1993) 1205.

20 *Vjesnik* 10.IV.1994., str. 31.

21 Pozaić, V., »Kultura odricanja – kultura života«, *Glas Koncila* br. 11–12.III.1989., str. 3.

nost to opovrgava. Tamo gdje je veća radost nad materijalnim dobitkom negoli nad životom, neće biti veći broj djece.

S teološko–moralnog gledišta odgovorno roditeljstvo, kako piše I. Fuček, »možemo u užem smislu izraziti ovako: to je dužnost supružnika da rađaju po načelu velikodušnosti i razboritosti, to jest da pozovu u život svu onu djecu, i samo onu, koju su u stanju podići na noge i prikladno odgojiti. Radi se, dakle (to je važno naglasiti) o optimumu, nipošto o minimumu nataliteta. Taj optimum može varirati od jednog bračnog para do drugog, jer mnogo ovisi o situacijama u kojima se supružnici nađu, a koje za nas kršćane u konkretnosti (in concreto) predstavljaju Božji poziv.«²²

6. AIDS

Nagli razvoj side nužno je izazvao različite prosudbe i sudove, kako o samoj bolesti tako i o onima koji su s njom povezani.²³

Smijemo li, kao što se čulo od mnogih, AIDS zvati kaznom Božjom? Majka Terezija misli da te bolesnike ne valja isključiti iz ljudske zajednice, jer »nitko nema pravo zvati tu bolest kaznom Božjom. Oboljeli od side trebaju primati ljubav i razumijevanje kao i svi drugi bolesnici.«²⁴ I brzo je osnovala kuće za njih.

Ako medicina ustanovi da postoji veća učestalost raka pluća kod pušača negoli kod nepušača, onda nije razumno nijekati tu povezanost. Za AIDS vrijedi: što više promjena spolnih partnera, što više drogiranja zajedničkom iglom, to je veća mogućnost zaraze. Bilo bi čudno nijekati da moralno neodgovorno ponašanje nema nikakva udjela u katastrofama čovjekove povijesti. No, bilo bi ne manje neobično tvrditi da je to 'Božja kazna', neki posebni Božji zahvat u tijek povijesti: kao da Bog inače ne ulazi u našu osobnu povijest, osim kad bi trebalo nekoga kazniti. Kad vidimo nekog pijanca kako leži u grabi pokraj puta, nitko ne kaže: to je kazna Božja. Ako bismo već htjeli govoriti o kazni, mogli bismo govoriti o kazni njega samoga nad sobom: sam je sebe kaznio.

Kad je u pitanju tjelesna–medicinska, i duhovna–pastoralna briga, u središtu je pozornosti osoba pacijenta, bez obzira od koje bolesti on bolovao; bez obzira na životnu dob; bez obzira je li za nastalo stanje kriv ili nedužan. Svaka ljudska osoba u svim okolnostima zadržava svoje neotuđivo ljudsko dostojanstvo i prava, među kojima je i pravo na liječenje. I tu je najbolji lijek prevencija: odgoj za zdravu i urednu spolnost u braku. Promidžba tzv. sigurnog ili sigurnijeg seksa ne dokida, nego ohrabruje rizična ponašanja, a time i mogućnost smrtonosne zaraze; ne povećava sigurnost, već daje osjećaj lažne sigurnosti.

22 Fuček, I, »Odgovorno roditeljstvo – stvarnost ili utopija?«, *Obnovljeni život* 29 (1974.) 246–7.

23 Pozaić, V. (ur.), *AIDS. Činjenice–zavaravanja–nade*, FTI – Centar za bioetiku, 1992.

24 *Glas Koncila*, 26.I.1986., str. 7.

7. Homoseksualnost

Spolnost se sve više odjeljuje od rađanja i braka. Postaje predmetom užitka i naslade u interesu pojedinačne sebičnosti, i ne manje trgovine. U takvo se raspoloženje vrlo lako uklapa homoseksualnost, bilo kao neka sklonost, bilo kao stečena navika. Normalan razvoj djeteta uvjetovan je, dakako, stanjem u obitelji, ali nije bez utjecaja okoline. Pokatkad će roditeljima biti potrebno zatražiti savjet i pomoć stručnjaka da se suzbiju negativne a pospješe pozitivne sklonosti u razvoju djece.

Biblija na više mjesta daje nedvojbeno negativan i oštar sud protiv te pojave (Post 19,4–5.24; Lev 18,22 i 20,13; Rim 1,22–32; 1 Kor 6,9–10). Teološki najdublji temelj protiv homoseksualnosti izrečen je u biblijskom izvješću o stvaranju čovjeka. Nakon što se ne nađe čovjeku, Adamu, muškarcu, usred sveg stvorenja, njemu dostojan partner, životni suputnik, Bog stvara ne drugog čovjeka–muškarca nego drugog čovjeka–ženu (Post 2,20–24). Pomoć po Stvoriteljevoj mjeri i zamisli muškarcu je žena, a ženi muškarac. Za moralno vrednovanje valja istaknuti: stanje sklonosti nije samo po sebi grijeh, ukoliko nije osoba svojom krivnjom došla u takvo stanje. S takvom pojavom treba se suočavati kao i s drugim negativnim sklonostima.²⁵

Practiciranje homoseksualnosti, objektivno gledajući, moralni je nered. Subjektivno gledajući: to je grijeh ovisno o stupnju slobode i svijesti u kojoj osoba djeluje protivno smislu i značenju ljudske spolnosti.²⁶ Smatrati načelno takve osobe nesposobnima da vladaju osjećajima, nagonima, i proglasiti ih ne–odgovornima, bez odgovornosti na tom području, neutemeljen je, defetistički i ponižavajući stav.

I od osoba s izrazitom sklonošću istom spolu, smije se i mora zahtijevati istinski moralni život. To može od njih zahtijevati manje ili veće, a katkad i herojske napore. Ako žele ostati vjerni savjesti i Božjoj volji, ne mogu samo tako odustati od napora da shvate i ostvare istinu i značenje ljudske spolnosti.

8. Masturbacija

Bujnost razvoja, maštanja, znatiželja kao i seksualna neuroza sredine u kojoj žive, nerijetko će dovesti mlade u iskušenje sebičnog izdvojenog samozadovoljavanja, s doživljajem promašenosti. Objektivno gledajući, masturbacija je jasno i očito proturječje i nijekanje istine i značenja ljudske spolnosti. U stvarnom pojedinačnom slučaju trebat će razborito uzeti u obzir sve okolnosti: one osobne naravi, karaktera, odgoja kao i one društvene, oz-

25 Fuček, I., »Ideologiziranje homoseksualnosti i bolest AIDS«, *AIDS. Činjenice–zavaravanja–nade*, (ur.) Pozaić, V., FTI – Centar za bioetiku, Zagreb 1992., str. 201–250.
26 Katekizam Katoličke crkve, br. 2357–2359.

račja u kojem živi i raste. Ne treba, dakako, dramtizirati pojedini slučaj, nego ga treba razlikovati od stečene navike i trajne prakse.²⁷

Za uspješno oslobađanje od te navike potrebno je obratiti pozornost duševnoj higijeni, mašti i mislima, sportu, raznim drugim aktivnostima.²⁸ Važno je pitanje: Što radiš kad ništa ne radiš? Besposlica i ljenčarenje izvor su mnogih zala. Uspjeh na tom području pretpostavlja i zahtijeva poznavanje sama sebe i posebno svojih sklonosti, vladanje samim sobom, kao i zdravo samopouzdanje, samopoštivanje i zdrav osobni ponos.

Osvrt

Odgovor na pojedina pitanja o poštivanju ljudskog života i zdravlja, o prenošenju života, uvijek ovisi o čovjekovom temeljnom nazoru i stavu spram života; o čovjekovom neodgovornom, rizičnom ili odgovornom djelovanju. Ako je za nas život sveti dar Božji, onda ćemo znati i htjeti poštivati i sam život, njegovu nepovredivost kao i dostojanstvo prenošenja života. Nasuprot pomračenja smisla života, nasuprot zavjere protiv života, nasuprot tzv. kulture smrti, treba isticati uzvišenost i radost života: »Evandjelje života nalazi se u srcu Isusove poruke. Crkva ga svaki dan s ljubavlju prihvaća i naviješta hrabrom vjernošću kao radosnu vijest ljudima svakog vremena i kulture.«²⁹

Slobodu je moguće postići jedino u istini. Zato je mladima potrebno reći istinu o njihovoj spolnosti, istinu o njima samima, istinu o čovjeku, a to pretpostavlja biblijsku antropologiju. Potrebna im je informacija koja će istodobno biti i formacija, poštujući njihovu dob i razinu zrelosti (*Istina i značenje*, 65–111). Odgoj mladih povjeren je u prvom redu roditeljima. U toj zadaći oni imaju pravo očekivati solidarnu pomoć učiteljâ, odgojiteljâ (*Istina i značenje*, 148). O roditeljima ovisi hoće li mladi biti odgojeni za istinsku slobodu i »znati čuvati u sebi i širiti oko sebe autentične ideale života i da li će znati rasti u poštivanju i služenju svakoj osobi u obitelji i društvu« (*EV* 98). Roditelji će moći računati na uspjeh ako u obitelji bude vladala klima povjerenja, poštivanja i ljubavi (*Istina i značenje*, 150). Na putu dozrijevanja i odgoja za cjelovito zdravu i sređenu osobu, uz redovitu spoznaju i osobni napor, informaciju i formaciju, posebno će mjesto imati osobna molitva i sakramentalni, euharistijski život. Važnu ulogu imat će sakrament ispovijedi: sakrament osobne istine, slobode, ohrabrenja.

27 Katekizam Katoličke crkve, br. 2352.

28 Fuček, I., *Bog. Život. Ljubav.*, FTI, Zagreb 1995., str.279–283.

29 *Evangelium vitae – Evandjelje života*, Uvod.

Literatura

- Don Jure, »Laž u tijelu žene«, *Glas Koncila* br. 9–3.III.1996.
- Fehring, R.J. – Lawrence, D.M., »Spiritual Well-Being, Self-Esteem and Intimacy Among Couples Using Natural Family Planning«, *Linacre Quarterly* 3 (1994) 18–29.
- Fuček, I., *Bog. Život. Ljubav*, FTI, Zagreb 1995.
- Fuček, I., »Odgovorno roditeljstvo – stvarnost ili utopija?«, *Obnovljeni život* 29 (1974) 246–7.
- Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života*, KS, Zagreb 1995.
- Ivan Pavao II., *Familiars consortio – Obiteljska zajednica*, KS, Zagreb 1981.
- Ivan Pavao II., »Sudionicima tečaja za poučavanje prirodnih metoda« (10.I.1992.), *L'Osservatore Romano* 11.I.1992.
- Klaus Hanna, M.D., *Teen STAR (Sexuality Teaching in the context of Adult Responsibility)*; materijali na hrvatskom: *Teen STAR program. Seminarski priručnik za pouku Teen STAR nastavnika*, Zagreb 1996.
- Klaus Hanna, »The Existential Isolation of Contraception«, *Linacre Quarterly* 4 (1992) 29–32.
- Lambrichs, L.L., *Hannin dnevnik*, Durieux, Zagreb 1996.
- Ney, G.P., »The Psychological Effects of Abortion on the Family«, *Dolentium Hominum* 1 (1994) 57–62.
- Pavao VI., *Humanae vitae*, KS, Zagreb 1968.
- Pozaić, V. (ur.), *AIDS. Činjenice–zavaravanja–nade*, FTI – Centar za bioetiku, 1992.
- Pozaić, V., »Kultura odricanja – kultura života«, *Glas Koncila* br. 11–12.III.1989.
- Sacchini, D., »Scoperto l'uovo di Colombo: la pilola fa male!«, *Medicina e Morale* 5 (1995) str. 1027.
- Vukasović, A., *Enciclopedia moderna* 15 (1971) 96–102.
- Ziegler, J.G., *Extrakorporale Zeugung in moraltheologischer Sicht*, *Trierer Theologische Zeitschrift* 94 (1985) str. 37.
- ... *British Medical Journal* 307 (1993) 723–726; usp.: *Medicina e Morale* 6 (1993) 1205.
- ... *Glas Koncila*, 26.I.1986.
- ... *Katekizam Katoličke crkve*, HBK, Zagreb 1994. (Vatikan 1992.).
- ... Papinsko vijeće za obitelj, Vatikan, 8.XII.1995. Talijanski tekst: »Sessualita' umana: verita' e significato. Orientamenti educativi in famiglia«, *Medicina e Morale* 2 (1996) 289–339.
- ... Sveti zbor za katolički odgoj, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi. Obris spalnoga odgoja*, KS, Zagreb 1984. (Vatikan 1983.).
- ... *Vjesnik* 10.IV.1994.
- ... *Zbor za nauk vjere, Donum vitae – Dar života*, KS, Zagreb 1987.

**THE SEXUAL UPBRINGING OF YOUNG PEOPLE
WITH A CHRISTIAN PERSPECTIVE**

Valentin POZAIĆ

Summary

Sexual upbringing, to be informative and formative, although ambivalent and especially demanding, is needed and at the appropriate time. Modern Church documents, the latest being "The Truth and Meaning of Human Sexuality", (1995), stimulate and encourage, in particular, parents as well as educators, to take on the task and responsibility. The main topics and a positive approach are recommended, with the starting point being a biblical holistic view of a person and their love in a marriage, consecrated virginity, sexual activity and family.

